

14. O stanovništvu i migracijama

14.1. Uvod

Lika je oduvijek poznata kao migracijsko područje zbog nedovoljnih i loših poljoprivrednih površina, velikog prirasta stanovništva, ali i zbog nepovoljnih povijesnih okolnosti u posljednjih pet stoljeća. Na ličkom prostoru tijekom više od 15.000 godina materijalne su tragove ostavljala plemena iz starijega i mlađeg kamenog, bakrenog, brončanog i željeznog doba, a kasnije plemena i narodi koji su se doseljavali pokrenuti valovima seoba ili ratovima.

U srednjem vijeku ovo je područje relativno dobro naseljeno. U Brinju i okolici nalazimo, osobito u prvoj polovini **15. stoljeća**, više naselja, crkava i kapela. Tijekom osmanlijske opasnosti veliki se dio stanovništva iselio, da bi nakon njihovog odlaska ova područja naselili uglavnom novi stanovnici. Kada se nakon ovoga povijesnog naseljavanja povećao broj stanovnika dolazi do sve masovnijeg iseljavanja prema poljoprivrednim i industrijskim regijama. U 19. i 20. stoljeću iseljavalo se zbog gospodarskih, ali i političkih razloga. Ovime Stajnica doživljava poput svih gorskih predjela svoje ubrzano gašenje i nestajanje.

Da bi pojasnili razvoj i strukturu pučanstva na području današnje Like, a time i na brinjskom području, treba napomenuti da je ove krajeve do 19. stoljeća naseljavao "*peterostruki narod*" kojega su sačinjavali:

1. "**Hrvati**"- predturski katolički stanovnici Brinja, Otočca, Modruša i Primorja,
2. "**Bunjevci**"- "katolički Vlasi", katoličko stanovništvo doseljeno iz srednje Dalmacije na područje Like i Primorja. Postoji teorija da su se u Dalmaciju naselili iz Hercegovine, "*od rijeke Bune-pritoke Neretve*", bježeći pred Turcima, po čemu su dobili ime,
3. "**pokršteni muslimani ili neokršćani**"- ostaci turskog stanovništva u Lici i Krbavi, koji su prihvatili katoličku vjeru nakon protjerivanja Turaka,
4. "**Gorani ili Kranjci**"- hrvatski naseljenici iz Gorskog kotara i Kranjske.
5. "**Vlasi, Vlasi šizmatici**"- pravoslavni (*grkonesjedinjenti*) živalj doseljen turskim osvajanjem.

Dr Ante Starčević dijeli narod samo na tri skupine: Kranjci, Katolici i Vlasi. Navedene strukture stanovništva - i katoličke i pravoslavne - žive na ovim područjima sve do 19. stoljeća kada pod vrlo intenzivnim političkim i vjerskim utjecajima prerastaju u modernu **hrvatsku i srpsku naciju**.

Treba napomenuti da su, osim katoličkog hrvatskog življa, sadašnje ličke krajeve u srednjem vijeku naseljavali tzv. **hrvatski ili lički Vlasi** koji nisu u nikakvoj vezi s kasnijim pravoslavnim Vlasima i katoličkim Bunjevcima. Njihovo je podrijetlo dosta nejasno. Neki povjesničari tumače da su to ostaci rimskih doseljenika koji su nastanjivali ova područja za vrijeme Rimljana i romaniziranih Japoda. Nakon dolaska Slavena povlače se u brda i tamo se bave stočarstvom. Da bi se razlikovali od ostalih Romana, nazvani su *crni Talijani*, odnosno **Mauro-Valachi** (tj. *Crni Vlasi*), a negdje i **Latini nigri**. Možda su i potomci Avara? Povijesni nazivi pojedinih sela u okolici Jezerana i Brinja – *Obrovac, Obrova*, ukazuju na tu mogućnost.

Naime, stari Hrvati nazivali su Avare *Obrima*. Imali su vjerojatno isti jezik i vjeru kao Hrvati. Značajnije ih zatječemo u 16. i 17. st. na širem području Senja pod nazivom **Morlaci**. Kao hrabri ratnici često s Brinjanima upadaju na turski okupirani prostor.

14.2. Počeci velikih naseljavanja Brinjskog područja

Stanje prije naseljavanja 1689. godine

Migracije kroz povijest imaju dva bitna faktora; razlozi napuštanja postojećeg područja i privlačnost područja za novo naseljavanje. Zašto je ovo područje bilo privlačno novim stanovnicima krajem 17. i početkom 18. stoljeća, odnosno što ih je tjeralo iz područja koja su do tada naseljavali. Razlog za naseljavanje Like bila je prenaseljenost okolnih područja koja nisu bila ugrožena ratnim djelovanjima. Odlaskom Turaka iz Like i Krbave brinjski kraj prestaje biti neposredna ratna zona, i u njega se konačno vraća mir. Tu se zateklo malobrojno predtursko - starosjedičko stanovništvo i doseljeno vlaško. Vojne vlasti popisale su **1697.** cijelo područje Senjske kapetanije, pod koju je tada pripadalo i brinjsko područje. U Brinju je popisano 189 hrvatskih kuća, u Jezeranama 30, a u **Stajnici** samo 9 s oko **sedamdesetak** stanovnika (*Lopašić, Spom. III, 108; Pavičić, str 173*). Iz ovoga je vidljivo da je stajničko polje za vrijeme turske opasnosti bilo vrlo slabo naseljeno.

Kakva je bila struktura starih brinjskih rodova do velikog naseljavanja?

Možemo sa sigurnošću zaključiti da su se tijekom turske opasnosti na jezeransko-stajničkom području značajnije razvili stari brinjski rodovi: **Krznarići, Mesići, Perkovići, Rajkovići, Sertići, Holjevci i Vučetići**. Ta će pretpostavka biti potvrđena podacima iz *jozefinskog katastra* iz oko **1790.** godine, ali i popisa "duša" stajničkog kapelana Marka Mesića iz **1768.** godine, te dokumentima o dijeljenju zemljišta između Hrvata i Vlaha. U dokumentu iz godine **1645,** koji je nastao prilikom te diobe zabilježeni su kao posjednici stari brinjski rodovi Holjevci, Babići, **Mesići,** Jakovci, Novačići, **Sertići,** Skalići i **Vučetići**. Rodovi **Krznarići** i **Sertići** imali u brinjskoj vojnoj posadi **1701.** godine po pet porodica, iz čega je vidljivo da su relativno značajnije naseljavali brinjsko područje.

Stanje na susjednim primorskim, goranskim i kranjskim područjima

U vrijeme velikog naseljavanja Like i Krbave susjedno Primorje, otoci Krk, Pag i Rab, ogulinsko i goransko područje bili su relativno dobro naseljeni. Naime, tijekom turske opasnosti tamo je značajno izbjeglo ugroženo ličko stanovništvo. Uslijed velikih povećanja stanovništva osjećao se nedostatak poljoprivrednog zemljišta, što će dovesti do nestašice hrane. Nestankom turske opasnosti stvoreni su uvjeti za naseljavanje do tada ratnog područja - **Otočca, Brinja, Like i Krbave**. U vremenu od **1689.** pa nadalje naseliše brinjsko područje brojni naseljenici. Slobodnog zemljišta bilo je relativno dovoljno. Međutim, uskoro će se pokazati da je došlo do prenaseljenja područja. Zbog toga će doći do naglog osiromašenja pučanstva i nestašice hrane. Vojne vlasti morale su poduzeti mjere za planskim naseljavanjem, što je zahtijevalo i naknadna preseljavanja naseljenika, kako bi izbjegli bune osiromašenog puka. Mjesecima su cestama lutale kolske zaprege na kojima su bile smještene čitave obitelji i njihova bijedna imovina. Zasiurno su bili česti sukobi sa starosjediocima, koji im nisu htjeli prepustiti kvalitetniju zemlju.

Odakle su potekle najveće struje naseljenika na brinjsko područje?

Iz Primorja i dijela istočne Istre, otoka Krka, Raba, i Paga došli su Blečići, **Brboti**, Cari, **Dumenčići**, Javori, **Movrići**, Parci, Toljani, **Tominci**, **Trtnji**, Tomaši i drugi. Od njih se značajan broj naselio na jezeranskom i stajničkom području.

U isto vrijeme s **modruškoga** i **ogulinskoga** područja, koje nije relativno stradalo u turskim prodorima, došli su **Matešići**, **Petrovići**, Vučići, Božičevići, **Radinčići**, Vičići, **Vranići** i **Vukovići**. Na stajničko-jezeranskom području naselili su se **Matešići**, **Petrovići**, **Vukovići**, Galetići, **Radinčići** i Vranići.

Posebno je jako naseljavanje iz Gorskog kotara: **Broda na Kupi**, **Čabra**, **Gerova** i **Moravica** odakle je potekla na brinjsko područje dosta značajna struja naseljenika. U njoj su došli Borići, **Gerovci**, Lokmeri, **Šebalji** i **Šprajci** (“**Čabrani**”). Naime, područje Gorskog kotara preuzelo je tijekom turske opasnosti između **1522. i 1526.** godine značajan broj prognanika s ovog područja. Pošto se nije nalazilo uz glavne komunikacije, Turci su ga rijetko i malo pustošili. Tako gusto naseljeno područje, nije moglo prehraniti naraslo stanovništvo na oskudnoj planinskoj zemlji i u teškom kmetskom položaju. Zbog toga je ova struja naseljenika značajno naselila brinjsko područje.

Na brinjsko područje značajnije su se selili i **Ledeničani**, stanovnici primorskog sela u blizini **Novog Vinodolskog**. Ledenice su u 17. st. bile dobro nastanjeno selo. Naselje se bilo toliko razvilo da oskudna zemlja nije mogla prehranjivati naraslo stanovništvo. Stoga je po prestanku turske opasnosti otuda potekla veća struja naseljenika, od čega je manji dio naselio i brinjsko područje. Tom su se prilikom doselili Bunete, Butkovići, Jelačići, Kalanji, Komadine, **Smolčići**, Uremovići i **Vidakovići**. Značajnije su se na lipičkom području razvili **Smolčići** i **Vidakovići**.

Iz Senja i okolice naselili su se Rupčići, Stojkovići i Ugarkovići, porodice koje su se prije toga u Senj doselile od Klisa i Makarskoga primorja. Rupčića je došlo nekoliko porodica koje su imanje dobile u samom Brinju, onda u Blažanima i u **Jezeranama**. Bilo je i seljenja unutar područja Gacke i Brinja, gdje su na jezeransko područje doselili **Nikšići** iz **Otočca**.

Na brinjsko područje nisu se značajnije naseljavali Bunjevci. Oni su se uglavnom naseljavali na oslobođena područja Like i Krbave. Na brinjsko područje stiglo je svega nekoliko porodica, među njima i **Biondići** koji su došli s područja *Vratnika*.

14.3. Važniji popisi stanovništva

Popis “duša” stajničkog kapelana Marka Mesića iz 1768. godine

Stajnički kapelan **Marko Mesić** izradio je **1768.** godine prvi poznati popis “duša” u stajničkoj kapelaniji. Ona je tada obuhvaćala osim Stajnice i Jezerane i Lipice. Taj izuzetno vrijedan dokument daje nam točan pregled i strukturu stanovništva toga vremena. Iz njega je, osim popisa stanovništva, vidljiva i organizacija života i rada u popisanim naseljima. Zabilježene su određene dužnosti pojedinaca - vojne i civilne. U Stajnici postoji dosta jaka straža koja se brine o sigurnosti mjesta, te dvojica časnika koji zapovijedaju vojnim snagama. Stajnica tada broji 560 stanovnika i 71 obitelj. Zabilježeni su časnici **Ivan Vučetić** i **Vito Dumenčić**, knez **Marko Vučetić**, zapovjednik straže **Pavao Sertić**, dočasnik (*vice-decuris*) **Martin Krznarić**, **Jure Dumenčić** i **Petar Vuković**, desetnik (*decuris*) **Petar Rajković**, **Josip i Franjo Dumenčić**, *firenius* **Mihael Murković**. Ovi dragocjeni podaci daju jasnu sliku o veličini

stajničkih obitelji. One u većini slučajeva nisu brojne, prosječno imaju osam članova. Velike, preko 15 i više članova su rijetkost. Muškaraca srednje i starije dobi je malo. To najbolje govori koliko su masovno stradavali u stalnim ratnim aktivnostima.

Ovdje donosimo prvi puta popis župljana stajničke kapelanije za godinu 1768. godinu (*Status Animarum in Curato Capellanatu Stajnicensi existentium conscriptus per me Marcum Mesich loci Curatorem Anno Domini 1768.-Biskupski arhiv Senj, (BAS) FB broj 39.*)

STAJNICA

Redni broj	Ime i prezime gazde	Broj ukućana
1.	Časnik (<i>oberleutant</i>) Ivan Vučetić	9
2.	Časnik (<i>untloitant</i>) Vito Dumenčić	9
3.	Zapovjednik straže (<i>Vigilarum Magister</i>) Pavao Sertić	10
4.	Mihael Božičević	10
5.	Luka Božičević	4
6.	Nikola Božičević	5
7.	Mihael Mesić	8
8.	Dočasnik (<i>Vice-Decuris</i>) Martin Krznarić	9
9.	Mate Krznarić	7
10.	Ivan Rajković	5
11.	Desetnik (<i>decuris</i>) Petar Rajković	6
12.	Luka Rajković	6
13.	Mato Vuković	7
14.	Martin Vuković	2
15.	Anton Vuković	4
16.	Dočasnik (<i>Vice decuris</i>) Petar Vuković	5
17.	Mato Perković	9
18.	Tomo Perković	5
19.	Vito Perković	10
20.	Desetnik (<i>Decurio</i>) Josip Dumenčić	10
21.	Desetnik (<i>Decurio</i>) Franjo Dumenčić	5
22.	Dočasnik (<i>vice decurio</i>) Juraj Dumenčić	3
23.	Mihael Dumenčić	7
24.	Pavao Dumenčić	10
25.	Mihal Sertić	6
26.	Petar Sertić	6
27.	Pavao Sertić	6
28.	Matija Sertić	8
29.	Vito Sertić	6
30.	Nikola Vuković	5
31.	Luka Vuković blizanac (<i>Gemikulus</i>)	8
32.	Luka Vuković mlađi (<i>juvenis</i>)	7
33.	Ivan Vuković	11
34.	Marko Matešić	9
35.	Jure Matešić	8
36.	Antun Blažanin	9
37.	Mihael Matešić	7

38.	knez Marko Vučetić	15
39.	Marko Perković “Čarap”	14
40.	Mihael Perković	9
41.	Tomo Perković	7
42.	Mato Perković	13
43.	Vito Perković	8
44.	Matija Sertić	10
45.	Ivan Krznarić	12
46.	Petar Fudurić (?)	7
47.	Josip Perković	10
48.	Đuro Vučetić	8
49.	Petar Tominac	4
50.	Vito Tominac	6
51.	Luka Tominac	11
52.	Mato Vlahinić	9
53.	Elias Vlahinić	15
54.	Mato Perković	7
55.	Vito Perković	17
56.	Nikola Šprajc	9
57.	Mihael Milaković	5
58.	Andreas Movrić	5
59.	Ivan Radinčić	3
60.	Nikola Tombianović	6
61.	Petar Marinić	7
62.	Mihael Murković	15
63.	Ivan Murković	5
64.	Ivan Šprajc	9
65.	Mihael Šprajc	9
66.	Tomo Mesić	10
67.	Marko Mesić	8
68.	Wolfgang Perković	7
69.	Mihael Smolčić	6
70.	Lauretina Radanović	4
71.	Mihael Štefanić	8

UKUPNO

560 stanovnika

LIPICE

Redni broj	Ime i prezime gazde	Broj ukućana
1.	Knez Vito Mesić	16
2.	Nikola Šebalj	11
3.	Pavao Trtanj	7
4.	Ivan Vidaković	15
5.	Đuro Vidaković	16
6.	Mihael Mikuljan	8
7.	Nikola Krznarić	5
8.	Vid (?) Krznarić	9

9.	Nikola Vučetić	8
10.	Marko Perković	12
11.	Decurio Pavao Vučetić	9
12.	Danijel Vučetić	4
13.	Matija Smolčić	20
14.	Tomo Smolčić	8
15.	Đuro Smolčić	4
16.	Đuro Perković	17
17.	Nikola Vučetić	6
18.	Tomo Vučetić	14
19.	Mihael Murat	23
20.	Luka Murat	10
21.	Đuro Pernar	11
22.	Mato Pernar	7
23.	Elias Pernar	10
24.	Ivan Murat	7
25.	Luka Vuković	6

JEZERANE

Redni broj	Ime i prezime gazde	Broj ukućana
1.	Ante Krizančić	9
2.	Marko Sertić	9
3.	Josip Vuković	8
4.	Paul Draženović	10
5.	Nikola Krznarić	9
6.	Vuk Krznarić	6
7.	Mihael Vinčić	11
8.	Pavao Sertić	7
9.	Marko Sertić	9
10.	Tomo Borić	8
11.	Petar Sertić	13
12.	Luka Sertić	11
13.	Petar Sertić	5
14.	Juraj Sertić	4
15.	Vito Sertić	11
16.	Pavao Tomašić	6
17.	Mato Sertić	4
18.	Pavao Sertić	6
19.	Juraj Sertić	7
20.	Adam Sertić	7
21.	Ivan Sertić	11
22.	Đuro Holjevac	7
23.	Đuro Vukušić	7
24.	Helena Klišanin	3
25.	Katarina Klišanin	5
26.	Juraj Klišanin	9

27.	Pavao Trtanj	14
28.	Vuk Trtanj	18
29.	Knez Franjo Vranić	11
30.	Vito Dumenčić	6
31.	Ivan Vukoder	6
32.	Pavao Nikšić	16
33.	Petar Nikšić	6
34.	Josip Vranić	10
35.	Đuro Vranić	8
36.	Tomo Vranić	9
37.	Matija Tanijak (?)	7
38.	Matija Dumenčić	14
39.	Đuro Dumenčić	12
40.	Jakob Gerovac	7
41.	Mihael Gerovac	5
42.	Adam Mesić	5
43.	Petar Sertić	9
44.	Pavao Sertić	5
45.	Petar Nesperger (?)	6
46.	Nikola Gerovac	4
47.	Helena Zdelar	1
48.	Vito Gerovac	11
49.	Nikola Ostroman	6
50.	Luka Grenac	6
51.	Đuro Kruljac	3
52.	Anton Brajdić	9
53.	Petar Mesić	5
54.	Laurencije Kovačić	5

ČRNAC

Redni broj	Ime i prezime gazde	Broj ukućana
1.	Vito Mesić	7
2.	Đuro Belac	5
3.	Marko Vuković	10
4.	Tomo Jurišić sem Obajdin	12
5.	Mihael Vuković	5
6.	Josip Jurišić sem Obajdin	11
7.	Mihael Jurišić sem Obajdin	8
8.	Bartol Jurišić sem Obajdin	16
9.	Đuro Jelić	28
10.	Ivan Jelić	23
11.	Tomo Vranić	2
12.	Filip Jelić	8
13.	Đuro Krakar	9
14.	Martin Krakar	14
15.	Petar Jelić	4

16.	Đuro Jelić	16
17.	Nikola Jelić	6
18.	Đuro Jelić	7
19.	Mato Rajković	9
20.	Marko Rajković	9

DREŽNICA

U Drežnici su navedeni pojedinačni katolici-ukupno 14 duša

“Jozefinski katastar” krajem 18. stoljeća (oko 1780. godine)

Za područje Vojne krajine donesen je **1754.** godine propis prema kojem su sve zemlje pretvorene u vojničko leno. Na području monarhije provodi se temeljito snimanje zemljišta, stručno nazvano *Jozefinska izmjera* (po caru Josipu II). Temeljem te izmjere ustrojava se i *Jozefinski katastar*. *Jozefinski katastar* dati će nam dragocjene podatke o Stajnici krajem 18. stoljeća, te predstavlja povijesni izvor iznimne vrijednosti i sa izuzetnim mogućnostima za proučavanje stanja naselja u tom vremenu. Katastarski operati sastoje se od dva temeljna dijela: *pisane dokumentacije* i *kartografskih mapa*. Najvažniji pisani dio svakako predstavljaju popisi čestica (*Grundbuch*). U njima su popisani svi posjednici i cjelokupna imovina s kojom su raspolagali. Katastarski planovi izrađeni su u mjerilu 1 : 3.600, s prikazom svih građevinskih objekata koji su u to vrijeme na terenu zatečeni - gospodarske zgrade, mlinovi, sakralni objekti (*capelle*), komunikacije, izvori (*guelle*), riječni tokovi i ostalo). Parcele su označene i obojene po vrsti zemljišta: oranice su označene svijetlo-žutom bojom, vrtovi tamno-zelenom, šume sivom itd. Uz stambene zgrade označeni su crvenom bojom kućni brojevi. Uz brojeve parcela brojačano je označeno kojem posjedniku pripada, odnosno kojem kućnom broju (*Altič*).

Proučavajući obilje dokumentacije predmetnog katastra dolazimo do stvarne strukture posjednika i raspoloživog poljoprivrednog zemljišta. Treba napomenuti da su starosjedioci (stari predturski brinjski rodovi) imali zemljište uglavnom na području Stajničkog polja, dok su naseljenici morali krčiti šume i koristiti šumske proplanke koji su djelomično i orali. To se posebno odnosi na Tomince, Milakoviće, ali i posjednike na Brdu. Neki od posjednika imali su zemljište u susjednim Lipicama, Glibodolu, Jezeranama i Jelvici. Treba napomenuti da je već tada značajno nedostajalo poljoprivrednog zemljišta i da je vladala velika bijeda. Da bi slika bila jasnija treba napomenuti da tada još nema značajnih poljoprivrednih kultura poput krumpira i kukuruza. Zbog toga nije mogao biti veći rast stanovništva. Preživljava se isključivo od stočarstva i autohtonih žitarica, te kirijanja i vojničkog poziva. Ratovanja su u to vrijeme vrlo česta a time i stradavanja muškog dijela pučanstva.

Oko **1780.** godine u Stajnici imamo devedeset i devet obitelji (posjednika) i to: *Perković (23)*, *Sertić (14)*, *Vuković (10)*, *Mesić (8)* *Tominac (6)*, *Dumenčić (5)*, *Vučetić*, *Matešić*, *Šprajc i Murković po 3*, *Krznarić*, *Rajković*, *Božičković*, *Petrović i Vlahinić po dvije*, *Božičević*, *Božić*, *Maričić*, *Draženović*, *Blažanin*, *Jurišić*, *Movrić*, *Milaković*, *Radinčić*, *Marinić i Štefanić* po jednu. Zanimljivo je da se u kasnijem razdoblju pojavljuju i nova prezimena *Ribić*, *Fröhlich*, *Sušić*, *Pernar*, te *Brbot*. Do **1873.** broj posjednika porasti će na 137, da bi **1909.** godine BILO 305 kućnih brojeva (*lumera*), što jasno ukazuje da je najintenzivniji razvoj Stajnica doživjela u drugoj polovici 19. stoljeća.

Ovdje donosimo cjelovit popis svih posjednika po Jozefinskom katastru u vremenu **1780.** - **1873.** sa svim **zabilježenim** izmjenama:

Kuć. broj	Posjednik	Nasljednici	Zaselak
1.	Ivan Sertić		Porkulabi
2.	Nikola Sertić		Porkulabi
3.	Toma Sertić		Porkulabi
4.	Joso Sertić		Porkulabi
5.	Paviša Sertić	Tomica S. Godine 1874. zadruga postala vlasništvo trgovca Đure Lagnjevića iz Karlovca zbog dugova, kasnije se pojavljuju Joso i Tomica Sertić	Porkulabi
6.	Mateša Sertić	Mihal S.	Jurumi
7.	Marko Petrović	Frane Ribić 1834.	Jurumi
8.	Nikola Petrović	Jure Petrović i Mate Maričić 1825., Jure Petrović 1872.	Jurumi
9.	Mirko Božić	Joso Mesić, Mihal Mesić	Jivančiči
10.	Ivica Sertić		Božičkovi
11.	Mate Maričić	Pave M.	Božičkovi
12.	Joso Mesić		Krznarići
13.	Ivan Mesić		Krznarići
14.	Petar Mesić	Luka M. 1836. god.	Rajkovići
15.	Pave Božičković	Paviša Božičević , Mato Krznarić 1820. god.	Rajkovići
16.	Luka Božičković		Rajkovići
17.	Frane Božičković		Rajkovići
18.	Luka Mesić	Joso M	Rajkovići
19.	Frane Krznarić		Šlosari
20.	Mateša Krznarić		Šlosari
21.	Ivan Rajković	Miko R.	Šlosari
22.	Miko Rajković		Šlosari
23.	Tomica Vuković		Šlosari
24.	Paviša Vuković		Antulići
25.	Petar Draženović	Marija D. Ivan Vuković i Tereza von Draženović ud. Paula, Martin Draženović	Antulići
26.	Ivan Tominac	Mate Perković, Ive Tominac 1855. god.	Dumenčiči
27.	Tomica Perković	Josp Perković, Ivan Vuković, Marko Perković (1865)	Dumenčiči
28.	Miko Perković	Anton P. Ivica P 1888. god.	Dumenčiči
29.	Mihal Dumenčić	Blaž Smolčić 1834. god.	Dumenčiči
30.	Mate Dumenčić		
	Frane Perković	Marta Dumenčić, Marko D.	Dumenčiči
31.	Nikola Vuković		Dumenčiči
32.	Jako Dumenčić	Marko D. Mate D. 1859. g.	Dumenčiči
33.	Marko Dumenčić	1859. nastaje spajanjem s dijelom br. 32. i 35. Vide D. Marko D. Ive D.	Dumenčiči

Kuć. broj	Posjednik	Nasljednici	Zaselak
34.	Pere Perković	Joso P. 1859. g. Vide P.	Dumenčići
35.	Ive Dumenčić	Josip D. 1836.	Dumenčići
36.	Perica Perković	Mateša Sertić	Majtinići – Žrdonje
37.	Matula Vuković	spaja se s dijelom br. 38 1841. g. Frane V. Jure V.	Majtinići - Žrdonje
38.	Frane Vuković	Petar V. 1858. god.	Majtinići
39.	Petar Vuković		Majtinići
40.	Pere Perković	Anton Vuković Ive V. Pripaja joj se dio zadruga br. 38.	Majtinići
41.	Miko Perković		Majtinići - Bizići
42.	Ive Perković	Mata P. 1841. spaja se s dijelom zadruga 44.	Majtinići - Bizići
43.	Mate Perković	Mikica P. spaja se s dijelom 45.	Majtinići - Bizići
44.	Markica Perković		Majtinići - Bizići
45.	Ivan Sertić		Sv. Petar zapadni dio
46.	Miko Sertić	Ive S. Marko S. spaja se 1826. s dijelom 49.	Sv. Petar zapadni dio
47.	Marko Sertić	Marko S. spaja se s dijelom 50. Marko S. 1868	Sv. Petar zapadni dio
48.	Marko Sertić	Frane Vuković 1808, Mate Sertić spaja se s dijelom 57.	Sv. Petar zapadni dio
49.	Marko Sertić	Ive Vuković, Stipan Vuković 1826	Sv. Petar zapadni dio
50.	Filip Sertić	? Vuković	Sv. Petar zapadni dio
51.	Vuković ?		Sv. Petar istočni dio
52.	Perica Vuković	Tomo Vuković spaja se s dijelom 55.	Sv. Petar istočni dio
53.	Tomica Vuković	Mateša Vuković spaja se s dijelom 56.	Sv. Petar istočni dio
54.	Pave Vuković	Perica Petrović, Ive Petrović 1843.	Sv. Petar istočni dio
55.	Miko Matešić		Sv. Petar istočni dio
56.	Marko Matešić		Sv. Petar zapadni dio
57.	Vide Matešić	Ive M.	Sv. Petar zapadni dio

Kuć. broj	Posjednik	Nasljednici	Zaselak
58.	Luka Blažanin	Anton B. 1822.	Vučetići- Plažanići
59.	Joso Vučetić	Petar V. 1869. Mate V.	Vučetići
60.	Lovro Sertić		Čarapi
61.	Tome Perković		Čarapi
62.	Miko Perković	Filip P.	Čarapi-Pušići
63.	Ive Perković	Luka P.	Čarapi
64.	Ivica Perković	Grga P. Ivić P. 1869	Čarapi
65.	Vide Perković	Miko P. Tome, Marko,	Čarapi
66.	Marko Perković	Pave P, Ivan P. Anton P. Joso P.	Čarapi- Palamenti
67.	Miko Jurišić	Perković ?	Čarapi
68.	Ive Perković		Ujaci
69.	Ive Perković	Frane P. 1862.	Tominčeva Draga - Ograjski
70.	Mate Tominac	Luka T.	Tominčeva Draga -Jurićini
71.	Jure Tominac	Mate T.	Tominčeva Draga -Jurićini
72.	Pere Tominac	Joso T. Petar T. Petar Perković 1851, Anton Perković	Tominčeva Draga -Markićini
73.	Luka Tominac	Marko T. Anton T.	Tominčeva Draga -Vučetići
74.	Joso Tominac	Marko 1871, Pere	Žižići
75.	Martin Vučetić	Tome V. Petar V.	Žižići
76.	Mate Vlahinić	Marko V. Pere V.	Žižići
77.	Ive Vlahinić		Žižići
78.	Perica Perković		Brdo
79.	Janko Perković	Ive Vlahinić	Brdo
80.	Frane Perković	Jure P. nastaje spajanjem dijela zadruga br. 31. Perica P.	Brdo
81.	Miko Perković	Mate P. Janko P.	Brdo
82.	Miko Šprajc	Ivica Š. Miko Perković, Mate P.	Brdo
83.	Ivica Movrić	Janko M. Pave M. Jure M.	Stari Dvor
84.	Miko Milaković	Martin M.	Zapadno od Dvora
85.	Mate Radinčić	Ivica R.	Zapadno od Dvora
86.	Luka Marinić	Pere M.	Mesići
87.	Nikola Vučetić		Mesići
88.	Miko Vuković		Mesići
89.	Anton Murković	Ivan M.	Mesići
90.	Joso Murković	Luka M. 1866.	Mesići
91.	Frane Murković	Miko M. Ivan M. Anton M.	Mesići

Kuč. broj	Posjednik	Nasljednici	Zaselak
92.	Ive Šprajc	Ivan Štefanić, Nikola Frohlich (1859)	Štefanići
93.	Pere Šprajc	Miko Š.	Štefanići
94.	Pere Mesić	Vide Mesić Mate Murković 1871.	Štefanići
95.	Pave Mesić	Vide M.	Mesići
96.	Joso Mesić	Marko M. Pave, Vide, Mile 1859.	Mesići
97.	Ivan Perković		?
98.	Ivan Štefanić		?
99.	Marko Mesić	Perica M, Marko M.	?

(HDA, *Katastarski operat Ogulinske regimente za Stajnicu, knjiga 259-263*)

Nastupom Napoleonovih ratova početkom 19. st. ovo područje sudjeluje s brojnou vojskom koja je imala velike gubitke. Zbog ratnih stradanja i općeg siromaštva dolazi do masovnih seljenja prema slavonskoj ravnici. Prema izvješćima župnika iz **1837.** godine Stajnica ima 1.487 stanovnika (*Sakralna baština Senj, izvješće župnika Geršaga, broj:728/1837.*) a **1857.** po prvom službenom popisu stanovništva ima 1492. stanovnika (*Hrvatski zavod za statistiku*)! Iz ovoga je vidljivo da je broj stanovnika stagnirao, bez obzira na veliku obiteljsku plodnost. Ipak će u drugoj polovici 19. stoljeća doći do velikog porasta stanovništva. To je ujedno vrijeme kada dolazi do ukidanja Vojne krajine i uvođenja civilnih struktura u tamošnji život.

“Zapisnik česticah občine Stajnica” - iz 1909. godine.

Stajnica će dočekati Prvi svjetski rat s oko **300** domaćinstava i **2022** stanovnika (1910. godine). Prosječna obitelj broji skoro osam članova. Kakvo je stanje tada vladalo možemo saznati iz iznimno vrijedne arhivske građe *Francikanskog katastra* “Zapisnik česticah občine Stajnica” - stanje: 1909. godine. (*Hrv. državni arhiv, Zbirka Državne geodetske uprave - LK 128*) To je vrijeme kada Stajnica doživljava najveću naseljenost u povijesti. Nakon toga brojčano stanje stanovništva će stalno opadati. Poljoprivredno zemljište je vrlo usitnjeno i ne može prehraniti toliko stanovništvo.

(*Napomena: Katastarski zemljovidi za katastarsku općinu Stajnica mogu se pogledati na: www.stajnica.com. Uz detaljan popis zadruga i posjednika mogu se na digitaliziranim katastarskim kartama identificirati lokacije svakog domaćinstva. Temeljem broja katastarske čestice iz navedenog popisa moguće je identificirati lokaciju svake okućnice. Katastarske karte obuhvaćaju vrijeme 1873. - 1909. i one su faktički nastavak tzv. “Jozefinskog katastra” (vrijeme: oko 1780.-1873.), čiji se zemljovid i popisi posjednika također nalaze na WEB-u.*)

Nazivi naselja (zaselaka) u popisu dani su po **starim nazivima**. Tako se nekadašnje “**Mesić selo**”, koje je navedeno u popisu, nalazilo na mjestu Krznarića i Šmita, “**Araličino Selo**” je Sveti Petar, “**Stajnička Draga**” su Ujaci, “**Žaga**” je područje oko Dvora, “**Ujakovo Vrelo**” su Žižići, te “**Vlaško**” su Štefanići.

Broj zadruga i domaćinstava po zaselcima:

Porkulabi: 21 Sertić zadruga, 1 Mesić zadruga, 1 Ribić zadruga, 1 Božić zadruga, te samostalna domaćinstva: Sertić Jakov, Sertić Miko, Petrović Jure, Parac Miroslav, Mesić Ana rođ. Radinčić i Maričić mlđb. Ana.

Mesić selo (staro): 4 Sertić zadruga, 13 Mesić zadruga, 1 Božičević zadruga, 5 Krznarić zadruga, 9 Rajković zadruga, 2 Vuković zadruga, te samostalno domaćinstvo Tominac Ivan i Pepo.

Dumenčić Selo: 4 Perković zadruge, 1 Mesić-Perković zadruge, 10 Dumenčić zadruge, 1 Perković - Dumenčić zadruge, te samostalna domaćinstva Dumenčić Ivan – Tomašev i Dumenčić Antun,

Majtino Selo: 8 Perković zadruge, 4 Sertić zadruge i 8 Vuković zadruge,

Araličino Selo: 12 Sertić zadruge, 7 Vuković zadruge i 5 Matešić zadruge,

Vučetić Selo: 2 Blažanin zadruge i 8 Vučetić zadruge,

Čarapovo selo: 20 Perković zadruge, te samostalna domaćinstva: Sertić Ivan, Perković Miko Filipac, Perković Luka Filipac, Perković Ivan Filipac, Perković Mile Jurić, Perković Joso Jurić, Perković Jure Jurić, Perković Pave Jurić, Perković Pero Gegić, Perković Mile Gegić, Perković Pave i Jure Lukin i Perković Petar Lukin

Stajnička draga: 7 Perković zadruge i 1 Sučić zadruge,

Tominčeva Draga: 3 Perković zadruge i 10 Tominac zadruge, te samostalna domaćinstva: Perković Mile – Pešić, Tominac Mile i Jure - Matešin, Tominac Mate - Josin, Tominac Luka - Josin, Tominac Tome - Josin, Tominac Ivan - Belac, Tominac Tome - Belac, Tominac Joso - Belac, Tominac Stipan, Tominac Anton - Jojin i Tominac Mato - Jojin

Vujakovo vrelo (Žižići): 17 Perković zadruge, 1 Tominac zadruge i 4 Vlahinić zadruge,

Kalun: Samostalna domaćinstva: Milaković Martin, Milaković Mijo, Milaković Mate i Vid i Milaković Ivana nasljednici ,

Brdo: 1 Perković zadruge, 7 Movrić zadruge i 3 Šprajc zadruge, te samostalno domaćinstvo: Šprajc Mile Mikin,

Marinić Brdo: 2 Marinić zadruge, te samostalna domaćinstva: Radinčić Mile i Radinčić Vid,

Šprajčevo vrelo: 4 Šprajc zadruge,

Žaga: 2 Murković zadruge, 1 Trtanj zadruge, 8 Vuković zadruge,

Murković Selo: 6 Murković zadruge, 1 Brbot zadruge, 4 Šprajc zadruge i 7 Mesić zadruge, te samostalna domaćinstva: Krznarić Ana rođ. Murković, Murković Franjo, Murković Petar, Mato i Tomo, Fröhlich Ferdinand i Šprajc Francika rođ. Galetić,

Vlaško: 2 Perković zadruge, 1 Štefanić zadruge

Statistički podaci o broju stanovnika

Prema službenim statistikama popisa stanovništva stanovništvo Stajnice i okolnih mjesta kretalo se u vremenu 1857. - 2001. po slijedećem:

Mjesto/godina	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1948
<i>Stajnica</i>	1492	1855	1476	1615	1941	2022	1771	1603
<i>Jezerane</i>	1862	1847	1717	1833	1886	1771	1564	1223
<i>Lipice</i>	625	815	846	870	982	1051	972	1025
<i>Križpolje</i>	2095	2016	1819	2042	2118	2153	2064	1808
Mjesto/godina	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.		
<i>Stajnica</i>	1663	1225	1009	626	497	301		
<i>Jezerane</i>	981	848	701	566	547	375		
<i>Lipice</i>	985	898	835	555	417	254		
<i>Križpolje</i>	1695	1308	1298	946	1046	655		

(Hrvatski zavod za statistiku - službeni statistički podaci)

Stanje rodova

Kako se kretala brojnost pojedinih brinjskih rodova na našem području? Osim navedenih povijesnih katastarskih podataka i crkvenih popisa u 18. i 19. stoljeću, za dvadeseto stoljeće također imamo kvalitetnih studija i istraživanja. Najpoznatija su istraživanja poznatog povjesničara **Stjepana Pavičića** koja su objavljena u studiji "**Seobe i naselja u Lici**". Brojnost pojedinih brinjskih rodova koji su naseljavali Stajnicu najbolje prikazuje popis stanovništva iz **1931. godine**, kada su detaljno popisana sva domaćinstva na području bivše države. Ovdje dajemo prikaz stanja rodova po pojedinim naseljima brinjskog kraja (*brojevi prikazuju broj kućanstava u dotičnom naselju*):

STAJNIČKO PODRUČJE:

Stajnica - Čarapi: Perkovići 42, Sertići 2,

Stajnica - Dumenčići: Dumenčići 11, Perkovići 3, Vukovići 2,

Stajnica - Mesići: Mesići 15, Sertići 1,

Stajnica - Murkovići: Brboti 1, Mesići 4, Murkovići 8, Pavletići 1, Perkovići 4, Šprajci 2, Štefanići 3, Trtnji 2, Vukovići 9,

Stajnica - Rajkovići: Krznarići 5, Movrići 1, Rajkovići 7,

Stajnica - Sertići: Blažani 1, Matešići 3, Perkovići 7, Sertići 17, Vukovići 15,

Stajnica - Šprajčevo: Marinići 2, Milakovići 4, Movrići 8, Radinčići 4, Šprajci 7,

Stajnica - Tominac Draga: Perkovići 1, Tominci 22, Vučetići 2,

Stajnica - Vlahinići: Perkovići 20, Tominci 3, Vlahinići 6,

Stajnica - Vučetići: Vučetići 6,

Stajnica - Kolišće i Porkulabi: Božići 1, Krznarići 1, Mesići 4, Perkovići 7, Petrovići 2, Sertići 22, Vukovići 5.

STANJE U OKOLNIM MJESTIMA:

Brinje - starosjedioci: Benići 3, Bobinci 1, Borići 3, Bosnići 3, Brozinčevići 3, Dasovići 4, Holjevci 1, Jakšići 1, Javori 13, Jelačići 4, Jotići 4, Jurašići 4, Kalafatići 4, Karakaši 1, Krznarići 1, Linarići 1, Lipovci 1, Lokmeri 1, Malinarići 1, Markovići 1, Medarići 1, Pavlovići 1, Perkovići 4, Sertići 2, Vranići 22, Vučetići 2, Vukovići 2 i ostali.

Jezerane - Črnac: Belac 2, Gerovac 10, Jelići 34, Kaluđer 2, Krakar 6, Mesići 2, Obajdini 8, Ostrmani 1, Pavlovići 20, Plavčići 5, Rajkovići 9, Sertići 1, Vukovići 4

Jezerane - Holjevci: Holjevci 7, Klišanići 3,

Jezerane - središte: Belac 1, Dumenčići 10, Flanjak 1, Gašparovići 1, Gerovac 1, Geršag 1, Golubi 1, Klišanići 1, Marasi 1, Mesići 9, Nikšići 1, Parac 1, Petrovići 2, Rajkovići 1, Rupčići 3, Sertići 16, Smolčići 1, Vukovići 2,

Jezerane - Razvala: Dumenčići 1, Gerovci 9, Jelići 5, Markovići 2, Miloknoje 6, Mesići 10, Mikšići 1, Sertići 8, Stojkovići 1, Šarari 2,

Jezerane - Sertići: Klišanići 1, Krznarići 4, Mesići 2, Rupčići 2, Sertići 31, Štefanići 2, Vičići 2,

Jezerane - Trtnji: Draženovići 2, Dumenčići 6, Golubi 1, Mikšići 5, Trtnji 9, Vranići 2,

Glibodol: Krznarići 3, Perkovići 3, Šebalji 8, (navedene su samo hrvatske obitelji),

Lipice - Mesići: Mesići 12, Vukovići 5,

Lipice - Vidakovići: Bićanići 7, Brboti 11, Krznarići 1, Perkovići 18, Pernari 17, Smolčići 2, Vidakovići 7, Vučetići 10, Vukovići 6,

Lipice - Murati: Murati 15, Pernari 1,

Lipice - Smolčići: Perkovići 1, Smolčići 22.

U kasnijem izlaganju dati ćemo prikaz rodova na području Republike Hrvatske.

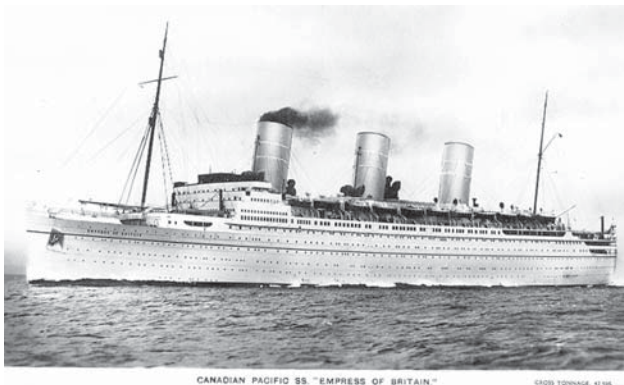
14.4. Iseljavanja Stajničana

Uvod

U dosadašnjem izlaganju dali smo kretanje stanovništva i pojedinih rodova u Stajnici i okolici. U ovom poglavlju osvrnut ćemo se na političke, društveno-gospodarske i ostale uvjete koji su bili uzročnikom iseljavanja, te neke do sada manje poznate podatke o tim zbivanjima. Seljenju ljudi iz jednog kraja u drugi može biti nekoliko uzroka: prenaseljenost područja, slaba i neplodna zemlja, ratovi, promjena gospodarskog stanja ili političke prilike. Pored njih mogu biti i osobni razlozi, bazirani često na želji za traženjem boljih životnih uvjeta školovanja, posla i slično. Prva dva uzroka dovode do seljenja većih skupina, a ovaj osobni samo do pojedinačnoga kretanja. Svi ti uzroci djelovali su u Stajnici od njezinih samih početaka pa sve do danas, zavisno od povijesnih prilika. Pojedinačno napuštanje i traženje boljih prilika bilo je u Stajnici značajno izraženo već u 18. st., nastavljajući se osobito u 19. i 20. st. Pojedinačna obiteljska iseljavanja osobito su intenzivna tijekom 20. stoljeća, poglavito nakon Drugog svjetskog rata. Usitnjenost posjeda i nedostatak plodne zemlje počelo se osjećati u drugoj polovici 19. st., a najizraženija je bila u vrijeme između **1890. i 1914.** godine, te poslije svjetskih ratova. Prenaseljenost područja u to je vrijeme značajno opterećivala stajničko područje. Malene obradive površine nisu mogle prehraniti ovako veliki broj ljudi.

Počeci velikih iseljavanja

Šesnaesto stoljeće je vrijeme hrvatsko-osmanskih ratova, koji su počeli **1493.** a završili **1699.** (ne računajući neke manje borbe prije i poslije toga). To je doba bilo ozračeno ne samo ratovanjem nego i velikim seljenjem hrvatskog življa iz ugroženih područja u susjednu Kranjsku i Štajersku, današnje Gradišće u Austriji, zapadnu Mađarsku i jugozapadnu Slovačku. Iseljavanja je bilo i prema Senju, na otoke Krk i Rab, te prostore uz dolinu Kupe, Posavinu, Zagrebačku župu, Moravče, Zagorje, Varaždinsku župu, Bednju, Hrašćinu i Kalnik. Dokaz o tom naseljavanju nalazi se u mnogobrojnim porodicama s prezimenom Hrvat ili Horvat, koje je vrlo rašireno po tim krajevima. Osobito je izbjeglice na svoje posjede u Enjingu i Baćanju (Željezna županija) naseljavao **ban Franjo Bathany.** U Austriji i Mađarskoj i danas susrećemo brinjska prezimena poput Marinića, Perkovića, Jelića, Rajkovića, Štefanića, Vukovića i drugih. Brojna su ta, nekada gusto naseljena hrvatska sela, odnarođena, ali je u većini sačuvana stara čakavština - izvorni govor brinjskog kraja. Najveća seoba za vrijeme turske opasnosti započela je u jesen **1522. i 1525.** godine, ali i **1556. i 1578.**

Brod kojim su putovali Stajničani u Ameriku. Razglednica koju je 1933. godine poslao Jure Movrić

Stajničani u Osijeku

Godine **1679.** dolazi do političkog iseljavanja Stajničana zbog sukoba s Vlasima. O tome detaljnije u poglavlju “Brinje u osmansko doba”.

Iseljavanja su nastavljena i nakon odlaska Turaka, odnosno nakon oslobađanja Like i Krbave. Godine **1697.** pojavio se u Lici i Krbavi problem zbog nedostatka stanovništva, te je ova pusta područja opet trebalo naseliti katoličkim življem, i ponovno zasaditi katoličku vje-

ru i etničku strukturu zbog naseljenih Vlaha iz vremena turske vladavine. Pop Mesić uspio je nagovoriti gospodare kućnih zadruga na brinjskom području da mu daju mlade ljude za naseljavanje. Iako je bilo otpora, pop Mesić i njegovi vojni zapovjednici uspjeli su sakupiti značajan broj ljudi iz Brinja, **Stajnice**, **Jezerana** i Križpolja, i tako naseliše Udbinu, Mušaluk i Podlapaču. O tome nešto više u poglavljima “Vrijeme od Osmanlija do Prvog svjetskog rata” i “Rodovima”.

Nakon prestanka turske opasnosti, prva veća seoba iz Like izvršena je oko **1715.** kada je po cijeloj tadašnjoj državi nastao pokret zbog okrutnoga postupka nekih viših časnika, radi skupe soli i inače teških uvjeta života. *O tome nešto više u poglavlju “Vrijeme od Osmanlija do Prvog svjetskog rata”.* Razlog ovom seljenju bio je i velik priliv novonaseljenog stanovništva na stajničko područje. Tadašnji prirodni resursi nisu mogli prihvatiti toliko stanovništva. Umjesto boljitka ubrzo su se osjetile sve negativnosti neplanskog naseljavanja. Zemljište je ubrzo postalo ograničavajući faktor koji je snažno utjecao na socijalno stanje na ovom području. Zavladao je velika glad i neimaština, zbog čega dolazi do iseljavanja ali ovaj puta u Slavoniju, Srijem i Ugarsku. Zabilježeni su i odlasci u “*Mletke*” dakle primorsko područje pod upravom Venecije. Da bi spriječilo tu pojavu zapovjedništvo Vojne krajine donosi **9. travnja 1715.** odluku o ustrojavanju povjerenstva koje će istražiti uzroke iseljenja iz Like, Krbave, Otočca i Brinja. Nakon provedene istrage povjerenstvo konstatira da postoji dosta problema oko uspostave i organizacije vlasti na ovim područjima, ali i teškom socijalnom stanju. Vojni zapovjednici samovoljno se ponašaju prema stanovništvu. Česte su kazne (“*globe*”) poput oduzimanja stoke i slično, što je do kraja osiromašivalo ionako siromašno stanovništvo. O tome nešto više u poglavlju “Vrijeme od Osmanlija do Prvog svjetskog rata”.

Tadašnji iseljenici uspostavili su vezu s pečuškim biskupom koji je tražio naseljenike za svoje posjede oko Pečuha, što su zbog turskoga ratovanja bila opustjela. Neki su krenuli do slobodne zemlje, koje je bilo u izobilju u Srijemu. Veći broj stanovništva s brinjskog područja, odselio se tada u Pečuh i okolinu, te u Srijem, gdje su se nastanili u istočnom dijelu bivše Petrovaradinske krajine. Tom se seobom došlo nekoliko brinjskih porodica u Vinkovce, Vukovar, Ilok, Mitrovicu i Brod. To se pojedinačno naseljavanje nastavilo kroz cijelo 18. i 19. st. (*Pavičić*)

Jedno od prvih zabilježenih pojedinačnih iseljavanja iz brinjskog kraja odnosi se na franjevca Aleksandra Kallaneka (vjerojatno Kalanja) koji je **1721.** g. zatečen kao dušobrižnik kod šokačkih Hrvata u Rekašu kod Temišvara u Rumunjskoj, s naznakom da je iz Brinja. Godinu dana kasnije u istom se mjestu pojavljuje i **Joannes Vuchetich** (Ivan Vučetić), zacijelo čovjek iz brinjskog kraja.

Kada je **1730.** došlo do velike epidemije kuge, koja je harala po cijeloj Bosni i po krajevima s lijeve obale Save, brojna tamošnja naselja izgubila su značajan dio svojega prvotnog stanovništva. Sve je to zahtijevalo dopunska ljudska naseljavanja, među njima i s našeg područja.

I glad je bila čest gost na području Like. Posebno su bile oskudne **1769.** i **1774.** godina zbog suše, kada se mnogo ljudi iselilo u Slavoniju.

U 18. st. iz Like je izvršena seoba naroda koju provodi vojna vlast, a usmjerena je prema varadinskom područje (današnje novosadsko-pertovaradinsko područje) gdje je stanovništvo bilo vrlo rijetko.

Osim gospodarskih bilo je opet političkih utjecaja na iseljavanje. Oko **1810.** izvršena su veća preseljenja s područja pod francuskom vlašću na područje pod austrijskom upravom. Raseljavanje je izvršeno uglavnom na područje između Save, Dunava i Drave, a tim aktivnostima rukovodile su vojne vlasti. One su tijekom **19. st.** pa sve da razvojačenja Krajine usmjeravale pojedine porodice ili veće skupine stanovništva iz Like naseljavanju pojedinih slabo naseljenih krajiških područja.

Razmjerno veće iseljavanje iz brinjskog kraja zabilježeno je u **kolovozu 1820.** godine. Tada je više obitelji plemića Vučetića preselilo na svoje novostečene posjede u Čeneju, velikom banatskom selu zapadno od Temešvara. Broj obitelji nije točno utvrđen - spominju se brojke od 16 do 25. Naš Stajničan **Nikola Vučetić** (Stajnica 1743. - Budimpešta 1826.) vrlo utjecajan čovjek na bečkom carskom dvoru (vidi: Rodovi) uspio je isposlovati da se brinjskim plemićima Vučetićima tamo dodijeli posjed od oko 18.000 jutara zemlje, od toga oko 7.000 oranica. Tako su Vučetići svom plemićkom naslovu "Brinjski" pridodali i "Čenejski". Danas je ta struja Vučetića zbog intenzivnog iseljavanja praktički nestala.

Prije **1873.** godine stanovnici Like, osim stočarstva i poljoprivrede na škrtoj ličkoj zemlji, zarađivali su za život razvozeći robu u luke Rijeku, Senj i Karlobag, koja bi željeznicom stizala u Karlovac. Ali **1873.** godine Ugarska je izgradila željezničku prugu od Karlovca do Rijeke, poveavši tako Budimpeštu s Jadranskim morem. Tom se vezom od tada kretao cjelokupni robni promet iz kontinentalne Hrvatske i Slavonije u smjeru Jadrana. Mnogi brinjski i ogulinski prijevoznici - tzv. *kirijaši* sa svojim staromodnim konjskim zapregama ostali su bez posla, kao i mnogi mjesni obrtnici, uglavnom gostioničari i trgovci. Većini njih jedino je preostalo iseljavanje. U to vrijeme u Stajnici bilježimo značajan pad stanovništva. Prema službenim statistikama god. 1869. imamo 1855 stanovnika, da bi godine 1880. taj broj pao na 1476! Iz ovoga je vidljivo koliko je bio velik gubitak stanovništva.

Stanje nakon ukidanja Vojne krajine

Godine **1881.** ukida se Vojna krajina, koja je konačno postala dijelom Hrvatske i Slavonije. Za Hrvate je ukinuće Vojne krajine značilo prelazak od uzajamne ovisnosti civila te graničara i sigurnog života u zajedničkim kućanstvima - zadrugama na nesigurno preživljavanje u novim i složenim gospodarskim prilikama. Mnogi su Stajničani otišli nakon što su shvatili da ne mogu povećati svoja skromna imanja i da su ostankom na djedovskom ognjištu osuđeni na propast. U ovo vrijeme počinju se javljati iseljavanja i odlazak na rad u inozemstvo, poglavito u Ameriku. Cilj im je zaraditi dovoljno sredstava za oporavak imanja u Hrvatskoj.

Ta masovna iseljavanja stanovništva bitno su ugrozila biće hrvatskog naroda. Jedan od velikih protivnika tog iseljavanja bio je poznati političar **Antun Radić**. "*Neki dan sam čuo*", izvješćuje Radić, "*da uskoro u okolici Lokava i Fužina neće ostati dovoljno ljudi da pokopaju svoje mrtve... Svi su pobjegli u Ameriku.*" Već je u to vrijeme u Americi bilo više od 350.000

Hrvata, a svi su oni tamo otišli, prema Radićevu mišljenju, zato što ih je *“tlačio strani jaram i nitko se nije brinuo za te ljude... Zemlja je ostala nezbrinuta, a ljudi osiromašeni”*. Svi Radićevi članci o hrvatskom iseljeništvu zapravo su optuživali Austro-Ugarsku, koja je svojom lošom upravom prisilila Hrvate na masovno iseljavanje. Između **1880.** i **1914.** godine približno je 600.000 ljudi napustilo hrvatske zemlje, dok se u istom razdoblju oko 200.000 Mađara i Nijemaca nastanilo u Hrvatskoj.

Najveća iseljavanja bila su za vrijeme velike ekonomske krize, koja je nastupila osamdesetih godina devetnaestog stoljeća. Kriza što je izbila u svjetskoj proizvodnji robe i hrane zahvatila je ubrzo cijelu zapadnu Europu, a onda i naše krajeve. Ipak u Lici su te posljedice bile manje nego li u gospodarski razvijenim krajevima. Stanovništvo je proizvodilo uglavnom robu za osobnu potrošnju, samo je stvaralo sebi odjeću i obuću, proizvodilo je građu za kuće, a većih zahtjeva i potreba za većim standardom nije imalo. Liku je najviše opterećivala prenaseljenost i slaba kvaliteta zemlje. Ljudi su trebali novih posjeda koje su za mala sredstva mogli kupiti. I tada je, oko **1890.**, potekla struja iseljenika s našeg područja. Ličani su pošli smjerom na istok, u plodnije i slabo naseljene krajeve - prema Slavoniji i Srijemu. Naseljavaju i sisački, glinski, kostajnički i petrinjski kotar. Najviše ih se naselilo u sela **Timarci** (Dasović, Karakaš, Perković i Sertić), **Utolica** (Perković i Vlahinić) i **Šaš** (Bičanić, Perković i Vuković), ali i naselja **Pračno, Mošćenicu** (Draženović, Perković, Petrović, Prpić, Sertić, Šebalj, Tominac i Vidaković), **Novo Selo, Crnac, Hrastelnicu** (Perković, Sertić, Tominac, Vučetić i Vuković) i **Staro Pračno** (Perković, Sertić, Vranić i Vuković).

U **novskom kotaru** u jačoj mjeri hrvatski lički naseljenici nastanili su Brestaču, Novo Selo, Kozaricu. Jazavicu i samu Novsku, a vrlo malo posavski dio.

Slatinski i virovitički kotar obilovali su sa dosta vlastelinske i seljačke zemlje na prodaju. I na to je zemljište upućena struja ličkih Hrvata i ponešto i ličkih Srba. Skupna naselja ličkih Hrvata nastala su u Trapinki, Trnavi, Levinovcu, Rodinu Potoku i Brezovačkim Krčevinama, pojedinačno i u samoj Virovitici i po okolnim selima. Na to zemljište selili su osobito Bunjevci, a u jačoj mjeri i Brinjaci.

U **novogradiški, brodski, vinkovački i županjski**, koji su prije kriznih godina pripadali Krajini, useljavali su se Ličani u velikoj mjeri. Oni su tu mogli kupiti mnogo manjih posjeda propalih vlasnika ili obitelji bez nasljednika, koji su zbog povoljne cijene bili prihvatljivi za siromašne Ličane. U vinkovački i županjski kotar selili su se iz Bačke Nijemci i Mađari, ali je glas o obilju slobodne i jeftine zemlje u to vrijeme stigao i u Liku, Gorski kotar i Slunj, odakle je protekla vrlo jaka struja hrvatskih naseljenika. Ona je ušla u sva hrvatska sela, najviše u Ivankovo, Nove i Stare Mikanovce, Rokovce, Andrijaševce i Otok, ali i Vrbanju, Drenovce, Rajevo selo, Gunju i Podgajce.

U **požeškom kotaru** Ličani su uspjeli steći zemlje osobito pored Orhljave dalje od Brestovca. Tu lička naselja leže gusto, izmiješana s goranskim, sve do Drenovca gdje se nastavljaju na ona u brodskom i gradiškom kotaru. Njih ima i pod Krndijom oko Velike, Kaptola i Kutjeva.

U **našičkom kotaru** Ličani su našli dosta slobodne zemlje. To je područje do tih kriznih godina bilo razmjerno slabo nastanjeno. Plodnu zemlju pokrivala su velike hrastove i grabove šume, naročito u porječju Vučice, te razvijena drvena industrija. Taj posao oko krčenja privukao je mnogo Ličana u taj kraj, a od njih su se mnogi i trajno nastanili našavši za sebe dovoljno zemlje, poput sela **Čačinci, Paulinci, Rastovac i Predijevo**. Malih posjeda nudilo se novim naseljenicima po cijelom području, a naročito u okolini **Orahovice**, gdje je dobre zemlje bilo u obilju, a ljudi razmjerno vrlo malo.

I ovom prilikom trebamo se sjetiti patnji naših predaka prilikom seljenja. Pošto su bili siromašni nisu imali sredstava za plaćanje željezničkih vagona za prijevoz stoke. Preostalo im je da je gone u nova odredišta, uglavnom u Slavoniji. Danima su trajale te mukotrpne radnje, često i u zimskim uvjetima i lošem vremenu. Postojala je opasnost od kradljivaca i razbojnika, što je još više usložnjavalo dugotrajan put. Kazivači se sjećaju da su se za ove "operacije" specijalizirali pojedini Stajničani, zarađujući na tom mukotrpnom poslu značajna sredstva. Često bi gonili stoku i za nekoliko vlasnika, samo da se smanje troškovi.

Bez obzira na to veliko iseljavanje Stajnica će zbog velikog prirodnog prirasta zabilježiti značajan porast stanovništva. Početkom 20. stoljeća imamo već 1941 stanovnika (1900. godine) a 1910. 2022 stanovnika!

Iseljavanje nakon svjetskih ratova

Svjetski ratovi i Domovinski rat znatno su ubrzali migracije ljudi. Poslije **1918.** iseljavanje iz Like je vrlo jako. Izazvalo ga je uglavnom dijeljenje vlastelinske i napuštenih njemačkih i mađarskih posjeda u Slavoniji, i to u kotarevima **virovitičkom, slatinskom, našičkom, miholjačkom, valpovačkom, osječkom i vukovarskom** i donekle **požeškom i daruvarskom**. Dio tih imanja dospio je u ruke naseljenika kupnjom, a veći dio službenom diobom. U toj seobi poveći je broj Ličana dobio zemlje i u Vojvodini, gdje su nastala prva veća lička sela.

Seobe poslije **1945.** usmjerile su iseljavanje u nešto drugačijim smjerovima. Ovaj puta zbog industrijalizacije gradovi više privlače iseljenike. Tako su najveća iseljavanja bila prema industrijskim središtima i njihovim okolicama: Karlovcu, Zagrebu, Sisku, Bjelovaru, te prema Slavoniji, gdje su su Stajničani naseljavali u veće gradove i njihovu okolicu, osobito u Osijek, Brod i Vinkovce.

Do sada postoji iznimno malo stručne literature koja je obradila brinjska iseljavanja. Najopsežnije djelo je već spomenuto "Seobe i naselja u Lici" od S. Pavičića. On je na temelju **popisa stanovništva iz 1929. i 1930.** godine obradio raseljenost pojedinih brinjskih rodova, što nam je izuzetno pomoglo oko rasvjetljavanja povijesnih migracija prije Drugog svjetskog rata, odnosno područja na koja su se naselili naši preci. Ovdje navodimo tadašnje kotareve i raseljenost pojedinih rodova i broj obitelji u njima.

Skraćenice za područja raseljavanja:

bjel.-bjelovarski kotar, brod-brodski kotar, čaz- čazmanski kotar, dak-dakovački kotar, gargarešnički kotar, glin- glinski kotar, grad- novogradiški kotar, grub-grubišnopoljski kotar, kost-kostajnički kotar, kut- kutinski kotar, mih- miholjački kotar, naš- našički kotar, nov-novljanski kotar, pakr-pakrački kotar, petr-petrinjski kotar, pož-požeški kotar, sis-sisački kotar, slat.-slatinski kotar, Slunj.-slunjski kotar, valp.- valpovački kotar, vink.-vinkovački kotar, vir.-virovitički kotar, vuk.- vukovarski kotar, žup.-županjski kotar. Ostala imena naselja dana su u punom nazivu.

Blažanin Brinje 18, Udb. 2, brod.1, vink. 1.

Božić Brinje 2, Udb. 3.

Brbot Brinje 9,

Dumenčić Brinje 21, čaz. 8, vir. 3, grad. 6, vink. 4, Ilok. 2.

Krznarić Brinje 110, Dabar 37, glin. 1, kost. 1, kut. 6, čaz. 3, slat. 2, grad. 1, brod. 6, vink. 34, udb. 13, žup. 2, naš. 3, valp. 6.

Mesić Brinje 142, Mušaluk. 8, petr. 1, sis. 8, gar. 1, kut. 1, čaz. 2, bjel. 1, pakr. 1, grad. 6, brod. 7, Udb. 8, Gospić 1, vink. 13, žup. 6, dak. 5, naš. 13, mih. 1, valp. 13.

Movrić Brinje 7, nov. 4,

Murat Brinje 25, nov. 3, pakr. 2, vir. 1, vink. 1, đak. 2, naš. 2, pož. 1.

Murković Brinje 16, Gosp. 1, vink. 2.

Perković Brinje 175, Podlapača 23, glin. 2, kost. 6, petr. 9, sis. 28, gar. 6, kut. 5, čaz. 2, grub. 1, slat. 3, vir. 1, grad. 4, brod. 61, vink. 22, žup. 10, đak. 6, naš. 35, mih. 9, valp. 6.

Pernar Brinje 40, gar. 4, kut. 1, grub. 1, slat. 1, vir. 6, grad. 1, brod. 3, vink. 1, žup. 1, đak. 4, naš. 4, mih. 1, valp. 3.

Petrović Brinje 10.

Rajković Sinac 8, Brinje 84, Dabar 27, Udbina 17, sis. 8, gar. 1, kut. 3, čaz. 4, grad. 9, brod. 32, vink. 26, žup. 7, đak. 10, naš. 26, pož. 4, valp. 2, vuk. 2.

Sertić Brinje 140, Udb. 25, glin. 8, kost. 8, petr. 2, sis. 19, kut. 4, nov. 4, slat. 3, vir. 6, grad. 7, Podlap. 22, brod. 31, vink. 8, žup. 1, đak. 4, naš. 15, mih. 1, valp. 1, vuk. 2. .

Vlahinić Brinje 6, Podlapac 11, Perušić. 7, sis. 4, gar. 6, kut. 1, grad. 7, brod. 4, vink. 1, žup. 1, đak. 4.

Vučetić Brinje 35, sis. 2, gar. 1, kut. 2, slat. 1, vir. 1, brod. 3, vink. 3, žup. 1.

Vuković Brinje 77, Budak 4, Mušaluk 2, Podlapača 1, sis. 10, kut. 7, čaz. 7, nov. 3, vir. 10, grad. 10, brod. 23, vink. 12, đak. 7, naš. 3, mih. 2, valp. 1, vuk. 2. 276

Matešić Brinje 5, grub. 1, slat. 1, vir. 3, brod. 5, vink. 2, žup. 1,

Radinčić Brinje 3,

Šprajc Brinje 30, brod. 8, žup. 1, naš. 2,

Tominac Brinje 22, sis. 3, vink. 3, naš. 8, valp. 1, Drežnik grad 3.

Danas najveće kolonije Stajničana žive u okolici Vinkovaca, Požege, Orahovice, Osijeka, posebno Zagreba i njegove okolice (Dugo Selo, Velika Gorica, Jastrebarsko...), Siska (Galdovo, Novo Selo i Budaševo...), Ogulina i dr.

*Jure Perković - Markar s obitelji
1908. godine u Americi*

14.5. Iseljavanje u inozemstvo

Iseljavanje u SAD

Usporedo sa seljenjem u naše ravničarske krajeve Stajničani su se značajno selili i u prekomorske i nešto manje u europske zemlje. Amerika je bila najveći magnet za useljavanje. Ova materija zahtijeva jedno dugogodišnje istraživanje kako bi se došlo do svih relevantnih podataka. To područje ostavljamo za jednu od budućih knjiga. Ovdje ćemo se osvrnuti samo na one podatke koji su nam poznati iz dosadašnjeg istraživanja. Putem *The American Family Immigration History Center* (AFIHC - Američki centar za povijest imigriranih obitelji) došli smo do izuzetnih podataka o iseljavanju Stajničana u Ameriku. Ovaj centar smješten je u *Ellis Island Imigracijskom muzeju* u New Yorku, omogućio nam je da istražimo izvanrednu kolekciju zapisa o dolasku imigranata na područje SAD krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Time smo došli do dragocjenih, i do sada nepoznatih podataka.

Više od 22 milijuna putnika ušlo je u Sjedinjene Države kroz Ellis Island između 1892. i 1924. godine. Podaci o svakom pojedinom putniku zapisani su u brodskim popisima putnika, poznatijim kao “manifesti”. Manifesti su bili korišteni za provjeru imigranata pri ulasku u SAD. Pretraživanjem milijuna zapisa došli smo do vrlo vrijednih podataka. Njih navodimo u poglavlju “**Rodovi**” za svako prezime posebno. Treba napomenuti da je kod upisa u manifeste dolazilo do raznih pogreški, osobito oko **mjesta stanovanja**. Naši su iseljenici osim Stajnice navodili i Jezerane (kao općinu) i Brinje (kao kotar). To nam je u manjoj mjeri otežalo istraživanja i točnost podataka.

Američka kolonija Stajničana zasigurno je najbrojnija od svih ostalih. Oni su smatrali Ameriku bogatom i velikom zemljom. Svatko je u tadašnjoj domovini čuo za američke tvornice i farme, kao mjesto za brzo stjecanje dobre zarade i rješavanje egzistencijalnih pitanja. Na američkom kontinentu oni su preobrazili površinu zemlje i pripitomili divlja područja. Učinili su to svojim radom, krvlju i znojem. Nije stoga čudno da su umirali mladi, u svojim najboljim godinama - sa dvadeset, trideset ili četrdeset godina, kako otkrivaju podaci s tamošnjih groblja. (*Prpić*)

Prema dostupnim podacima prva značajnija iseljavanja u Ameriku nastupila su sredinom devetnaestog stoljeća. Godine 1867. državu **Pennsylvaniju** naseljava nekolicina useljenika iz kontinentalne Hrvatske, koji su došli su s područja Gorskog kotara, Like i karlovačkog područja, zapošljavajući se u rudnicima ugljena i industrijskim središtima. Tijekom 1880-ih tisuće Hrvata napustilo je zemlju bez putovnica (“na crno”), te njihova imena nisu popisana u austro-ugarskim službenim iseljeničkim statistikama. Godine 1890. 3.929 stanovnika Županije ličko-krbavske nalazilo se u prekomorskim zemljama, da bi se 1900. godine taj broj popeo na gotovo 5.000 ljudi.

Plimni val hrvatskog iseljavanja dosegnuo je vrhunac između 1900. i 1914. Pred Prvi svjetski rat je 30.140 stanovnika Županije ličko-krbavske živjelo je u Americi! (*Prpić*) Ličani su poznati kao snažni radnici koji su prihvaćali najteže poslove, one na kojima drugi ljudi ne bi mogli dugo izdržati. Ostali su zabilježeni u američkoj povijesti kao graditelji željezničkih pruga, tunela i čeličana, fizički radnici koje je odlikovala mišićavost i snaga i koji su radili iznimno teške poslove, u vrijeme kad u toj zemlji gotovo i nije bilo strojeva.

Cilj putovanja za mnoge koji su se pridružili hrvatskom egzodusu bila su najčešće rudarska i industrijska središta Istoka i Srednjeg zapada, gdje su se zaposlili u rudnicima ugljena i željezne rude, preradi čelika i željeza, talionicama, kamenolomima, na željezničkim prugama ili kao lučki radnici, u zanimanjima koja su zahtijevala tjelesnu snagu i izdržljivost.

Većina naših iseljenika slala je kući veliki dio svoje zarade. Ta lojalnost u uzdržavanju rodbine u domovini bila je iznenađujuća i uistinu dirljiva, jer je novac što je stizao u Hrvatsku, i koji je ondje ponekad i bezobzirno trošen, bio zarađen u vrlo teškim uvjetima. Slanje novca roditeljima odnosno suprugama i djeci, i to u što većim iznosima, ponekad i posuđenoga,

Petar Tominac - Juričin u Americi 1910. godine

Marko Brbot i Mate Vuković - Jurišić u Chicagu (USA) 1912. godine

bilo je pitanje ugleda. Naime, iseljenici su dobro znali da će se u njegovu selu saznati za svaki novčić, da će se o tome pripovijedati i da će biti komentara o njegovu bogatom životu u Americi. Nakon što bi se iseljenici u Americi oženili ili bi im se pridružila obitelj iz Hrvatske, te njihov životni standard porastao, slali su sve manje novca u staru domovinu.

Do **1888.** godine mnogi su Ličani doselili u **Pittsburgh**, kotar Allegheny, **Pennsylvania**. Mnogi od tih snažnih ljudi u velikim su se skupinama naselili u **Minnesotu**, odakle su se i raširili u druge države. Kreću prema **Chicagu** na javne radove i **St. Louisu** u državi **Montani**. Bili su to seljaci koji nikad nisu radili u industriji. Radili su najgore, najteže, najopasnije i najslabije plaćene poslove. Nisu govorili engleski i mnogi su od njih bili nepismeni. Radili su dvanaest ili više sati na dan, šest ili sedam dana u tjednu. Sve slobodno vrijeme koje su imali provodili su u gostionicama ili u gostinskim kućama u kojima su živjeli kao podstanari.

Posebno je značajan val iseljavanja nakon pobune protiv Mađara i bana Khuena-Hedervarja iz **1903.** godine. To je vrijeme kada je nastala poznata domoljubna pjesma "Ustani bane" ("*...bilo je to godine devetsto i treće, Hrvatsku su zadesile velike nesreće...*") Kad u nekim pokrajinama gotovo više i nije bilo mladića sposobnih za služenje vojnog roka, vlada je objavila uredbu kojom je započela kontrolirati djelatnosti parobrodarskih agenata i uvela mjere za suzbijanje egzodusa. Da bi to izbjegli, mnogi su putovali bez putovnica, preko njemačkih, francuskih ili nizozemskih luka. Kada je **1903.** godine zbačena vlada bana Khuen-Hedervarja, brojni iseljenici šalju pomoć žrtvama pobune.

Iseljavanja u Kanadu i Australiju

Osim Amerike Stajničani su se u manjoj mjeri iseljavali u Kanadu i Australiju, osobito poslije Drugog svjetskog rata. Te naseljeničke kolonije nisu značajne poput američke. U Kanadi su najviše naseljeni na području države Ontario, British Columbie i Alberta. U manjem broju ima ih i u ostalim dijelovima.

Australska kolonija zasigurno je najmanja. Ona uglavnom potječe nakon 1945. godine, nadalje. Prema dostupnim podacima Stajničani najviše žive Evattu, Mc Kellaru, Lambtonu i drugdje. U narednim istraživanjima pokloniti ćemo više pozornosti ovim područjima.

Običaji prilikom odlaska

Rastanak od starog kraja bio je najčešće bolan. Ljude koji su odrasli u ovoj prelijepoj dolini bez doticaja s velikim gradovima odlazak u novu i nepoznatu sredinu bio je traumatičan. Iseljenici bi obično dan prije svog odlaska odlazili u stajničku crkvu i pričestili se. Nakon mise, prepuni tuge, primili bi poseban blagoslov od svog svećenika. Uvečer bi zajednički s

obitelji i bližnjom rodbinom i prijateljima proslavili *ispravak*. Tada bi se nakon neprospavane noći provezli kroz selo pjevajući sa prijateljima i najbližima pjesmu koja je izražavala osjećaje bola u njihovim srcima. Najtužniji trenutak bio je sam odlazak iz sela i odlazak na vlak u Ogulin (u to vrijeme još nije izgrađena pruga Ogulin-Lička Jesenica-Gospić). Neki od najbližih rođaka i prijatelja pratili bi ih do broda u Rijeku. Tamo bi kupili potrepštine nužne za put i obavezno mali metalni križić za sreću, vjerujući da on mora biti kupljen baš u domovini. Pratitelji bi plakali i molili Boga da čuva iseljenika na njegovu putu. Sa zabrinutošću i nestrpljivošću kod kuće očekivali su od agenata vijesti da li su njihovi najdraži živi i zdravi stigli u New York.

Gospodarsko stanje u Americi početkom XX. stoljeća

Gospodarske prilike u vremenu o kojemu pišemo nisu se mogle ni približno usporediti s današnjim blagostanjem u Americi. U to su se vrijeme stalno izmjenjivali blagostanje i neimaština. Velik postotak radnika radio je samo sezonski. Malo je njih radilo neprekidno tijekom višegodišnjeg razdoblja.

Radni uvjeti u čeličanicama, rudnicima i tvornicama bili su uglavnom nezadovoljavajući. U čeličanicama se radilo u dvanaestosatnim smjenama, te puna dvadeset i četiri sata svakog šestog dana. Bilo je mnogo nesreća, mnogo je radnika poginulo ili su ostali doživotni invalidi.

Oko 1904. godine u Americi i Kanadi počele su se masovnije pojavljivati i žene. Mnogi su mladići poslali kući novac za putne troškove svojih djevojaka. Neki su ih poznavali prije nego što su napustili Hrvatsku, ali mnogi se nikad prije nisu vidjeli; bio je to izbor njihovih roditelja. Platili bi djevojkama put, ali ako se one nisu pristale udati za njih, vratile bi novac za putne karte. Tako se gospođa **Marija Mice Movrić, rođ. Vuković** (rođ. 1916. godine) sjeća izvjesne **Katice Vuković - Ruzić**, prekrasne djevojke, koja je na sličan način otišla 1920. godine momku u Kanadu kojega prije nije vidjela! Danima je brodom putovala i zamišljala budućeg

Kćeri **Katice** i **Jure Perković**, uspješne klizačice

mladoženju, kao lijepog mladića. Nakon dolaska susrela je, na svoje veliko razočarenje ostarjelog muškarca. Odrješita Stajničanka odluči da se neće za njega udati, bez obzira na sve poteškoće i troškove koji su prouzročeni njezinim dolaskom. Rodbini, koja je bila glavni posrednik u “udaji”, bilo je vrlo neugodno zbog nastale situacije. Svi pritisci nisu mogli uroditi plodom. Svoje glava **Katica** odluči da će sama vratiti novac za kartu. Zaposlila se na jednoj farmi na vrlo teškim i za jednu mladu ženu napornim poslovima. U vrlo kratkom roku uspjela je uz velika odricanja povratiti sav novac.

Kasnije upoznaje mladića svojih godina - **Juru Perkovića - Svitinu**, također Stajničana - za kojeg se udala i u sretnom braku imali su tri prekrasne kćeri, koje su kasnije postale uspješne plesačice na ledu! **Katica** je kasnije nekoliko puta dolazila u Stajnicu. Zadnji puta kada je već imala 83. godine!

Petar Sertić - Aralica, Jure Movrić (sjedi) i Tone Nikšić iz Jezerana, 1929. godine u Kanadi (rudnik zlata u Shumacheru)

*Moj muž **Juraj Movrić** otišao je u Kanadu 1925. godine i radio je u rudniku zlata u Šumeheru kod Toronta u Kanadi. Rudari su silazili pod zemlju rudarskim liftom, i to u dubinu do 3.000 metara. Rudarska okna bila su 2 m široka i 2,5 visoka. Zlato se kopalo tako da se pronašla zlatna žila, po čijem se smjeru kopalo. To je trebalo stalno pratiti i kretati se za njom. Nekad bi naišli na zlato veličine opeke ili veću grudu, ali ono nikad nije bilo do kraja čisto. Iskopani materijal bacali su u vagonete i vozili do stroja za drobljenje, gdje se odvajalo zlato od ostatka materijala. Mjere sigurnosti i kontrole bile su vrlo stroge. Kada bi rudari dolazili na posao sa sobom su nosili jelo u posudama koje bi po dolasku stavili na posebnu traku, koja ga je otpremila u unutrašnjost rudnika. Nakon toga ostavljali bi civilnu odjeću u posebnoj prostoriji. Potom bi ulazili u svlačionicu gdje su oblačili radnu odjeću i odlazili u rudnik. Posao je unutra bio vrlo težak, opasan i naporan. Temperature su bile dosta visoke, zrak je bio zasićen prašinom, širio se nesnosan vonj vlage i isparavanja.*

Po svršetku posla rudari bi bili toliko znojni i prašnjavi da bi sa vrata skidali slojeve znojne soli i prašine zbog vrućine i napornog posla. Po povratku iz okna išli su na tuširanje, nakon toga u prostoriju-svlačionicu s civilnim odijelima, gdje bi se oblačili. Posebnom pokretnom trakom vraćale bi se posude s hranom, koje su bile posebno kontrolirane da se u njima ne nalazi zlato. Jedan je Talijan stavio zlato u svoju posudu, čuvar ga je primijetio i prijavio. Uprava rudnika odmah je pokrenula hitan postupak i sudski mu zaplijenila svu ušteđevinu koju je imao u banci, a njega "šupirala" u Italiju. Vratio se kao siromah s trajnom zabranom

Razdoblje između **1900. i 1920.** godine bilo je najplodnije u povijesti američkih Hrvata. To je ujedno bilo razdoblje njihove najmasovnije seobe u Ameriku. Većina njih stigla je u tu zemlju između **1900. i 1914.** godine. Stotine novih naselja i rasutih skupina pojavilo se diljem cijelih Sjedinjenih Država, čak i na Aljaski. Diljem Srednjeg zapada radili su kao radnici u tvornicama i čeličanicama, na željeznici, kao obrtnici, vlasnici malih radionica ili farmeri. Radili su i u **Iowi**, kao rudari i tvornički radnici. Velika skupina Hrvata, većinom doseljenika iz Like, naselila se u Waterloo. U različitim dijelovima Montane djelovalo je 16 hrvatskih društava. U **Minnesoti** nailazimo na brojne rudare iz Like. Ipak je najveća skupina Brinjaka stigla u **Pittsburgh** i njegovu okolicu u državi Pensilvaniji. Većina njih radila je u čeličanicama.

Između dva svjetska rata vratio se u Domovinu značajan broj Stajničana. Svoju su teško stečenu ušteđevinu uložili u zemlju i ostale nekretnine. O jednom takvom slučaju saznajemo od kazivačice Marije Movrić:

Stajničani u Francuskoj. Petar Mesić iz Lipica, Mate i Marko Vučetić, Petar Perković - Od bunara i Pave Vučetić

ulaska u Ameriku i Kanadu. Kontrola je bila toliko stroga da se niti pod nokat nije moglo staviti i iznijeti zlato. Juraj se vratio u Hrvatsku 1933. godine i zarađenim novcem kupio je kuću u Zagrebu. Zaposlio se u poduzeću "Šuma" u Zagrebu gdje je radio kao poslovođa, sve do svoje smrti 1976. godine.

Jure Rajković, rođen 1883. godine otišao je 1905. u Ameriku, gdje je radio kao drvosječa, kopač zlata na Aljasci, na gradnji željezničkih pruga i u rudniku uglja. Radio je kao poslovođa. Vratio se u Stajnicu 1918. godine, gdje je zarađenu ušteđevinu uložio u modernizaciju obiteljskog gospodarstva. Brojni su primjeri takvih povrataka.

Velika gospodarska kriza u drugoj polovici tridesetih godina 20. stoljeća iznimno je teško pogodila Hrvate. U teretnim vagonima, pješice ili auto-stopom tisuće se nezaposlenih radnika kretalo iz jedne države u drugu. Oni koji su imali sreću da skupe dovoljno novca za put vratili su se u staru domovinu. Većina je useljenika ipak ostala u Americi smatrajući je svojim novim domom.

Drugi svjetski rat

Drugi svjetski rat bio je posebno teško poglavlje u novijoj hrvatskoj povijesti. Hrvatska se opet našla u vrlo teškoj situaciji. Svi ljudi što su se tada pojavili na tadašnjoj jugoslavenskoj sceni svakodnevno su spominjani i na naslovnim stranicama američkih novina: Maček, Petar II., Tito, Pavelić i Mihailović imali su svoje pristaše i protivnike u Sjedinjenim Državama. Najne-

Linz, Austrija 1943. godine. Skupina naših radnika.

izvjesniji je bio položaj američkih Hrvata. Oni su u Jugoslaviji bili proglašeni glavnim rušiteljima bivše države. Prema diplomatskim stavovima što su ih promovirali jugoslavenski diplomatski predstavnici, svi su Hrvati nepravedno optuživani kao izdajnici i profašistički elementi. Većina američkih Hrvata podržavala je službenu politiku Rooseveltove administracije; oni su bili prosaveznički, protunjemački i prototalijanski raspoloženi. Žalili su za gubitkom hrvatskih područja prepuštenih fašističkoj Italiji. Većina je bila zadovoljna osnivanjem hrvatske države, međutim došlo je do podjela o njezinom političkom uređenju. Jedan je dio bio protivnik Pavelićevu režimu, a dio je otvoreno podržavao Nezavisnu Državu Hrvatsku. (*Prpić*)

Čim su Sjedinjene Države ušle u rat **9. prosinca 1941.** godine, nakon japanskog napada na Pearl Harbor, sve bratske organizacije različitih nacionalnih skupina spremno su podržale američku vladu u njezinim odlukama. Među prvima je bila Hrvatska bratska zajednica. Težak položaj američkih Hrvata pogoršao se činjenicom da je **14. prosinca 1941.** godine vlada Ante Pavelića u Zagrebu objavila rat Americi. To se dogodilo tri dana nakon njemačke i talijanske objave rata Americi. Hrvatska bratska zajednica i sve ostale hrvatske organizacije ponovno su brzo reagirale uvjeravajući američku vladu u svoju odanost. Stotine brzojava osude Pavelića i njegova režima stiglo je u Washington. U svakome od njih iskazana je odlučnost većine Hrvata da podrže Ameriku u velikom ratu. (*Prpić*)

Američki Hrvati u velikom su broju otišli na ratišta gdje je ratovala američka vojska. Među njima su bile tisuće onih čiji su očevi kao pripadnici američke vojske dobili odličja u Prvome svjetskom ratu. Jedna hrvatska župa iz južnog Chicaga poslala je 707 svojih župljana u oružane snage Amerike, a u američkom je Kongresu spomenuta kao primjer američko-hrvatskog prijateljstva i vjere u Ameriku. Ratovali su na svim ratištima a brojni su poginuli i ranjeni. (*Prpić*)

*John Joseph Tominac,
pukovnik američke
vojske.*

Neki su se Hrvati u ratu osobito istaknuli svojom izvanrednom hrabrošću. Tako je pukovnik **John Joseph Tominac** rođen je **29. travnja 1922.** godine u mjestu Conemaugh, Pennsylvania, SAD, čiji je otac podrijetlom is Stajnice, postigao blistavu vojničku karijeru. Kao prvi poručnik, U.S. Army, Company I, 15th Infantry, 3. pješачke divizije odlikovan jednim od najviših odličja SAD – **Medaljom časti** za junaštvo i neustrašivost unatoč životnoj opasnosti i vojničkoj dužnosti. On je **12. rujna 1944.** godine u američkom napadu na grad **Saulx de Vesoul** u Francuskoj neustrašivo pretrčao 50 jardi otvorenog terena pod neprijateljskom paljbom da bi svojom strojnicom uništio tri njemačka strojničara.

Nakon što je uništio neprijateljski položaj, uz pomoć jednog svog vođa dokrajčio je i drugu neprijateljsku skupinu koja se branila minobacačima i pješачkim naoružanjem, i pri tome su ubili oko 30 neprijateljskih vojnika.

Dostigavši predgrađe grada otišao je 50 jardi ispred svojih vojnika da bi izvidio položaj treće njemačke skupine koja je čuvala cestu sa 77 milimetarskim topom i pješачkom paljbom. Top je otvorio paljbu na američki tenk i zapalio ga direktnim pogotkom. Komad metala s tenka bolno je pogodio poručnika Tominca u rame srušivši ga na tlo. Pošto je posada napustila zapaljeni tenk koji se kotrljao prema neprijatelju, poručnik Tominac skočio je na zapaljeno vozilo. Unatoč mećima koji su se odbijali od oklopa i kupole tenka, poručnik Tominac se popeo na kupolu i zgrabio protuavionsku strojnicu. Bolno ranjen i sa gorućim tenkom pod nogama, usmjerio je paljbu strojnice prema neprijateljskoj blokadi na cesti i topu i prisilio je neprijatelja na povlačenje sa tog položaja. Skočivši s tenka prije nego je eksplodirao, poručnik Tominac je odbio odlazak u bolnicu unatoč bolnoj ozljedi.

Pozvao je jednog narednika da mu džepnim nožem izvadi željezne komade iz ramena, i nastavio zapovijedati napadom. Poveo je svoje vojnike u napad ručnim granatama na utvrđeni položaj koja su držala 32 njemačka vojnika i prisilio ih na predaju. Njegovo junaštvo i uzorno vodstvo rezultiralo je uništenjem četiri neprijateljska obrambena položaja, predajom vitalnog sektora grada **Saulx de Vesoula** te uništenjem i zarobljavanjem najmanje 60 njemačkih vojnika.

Tijekom daljnje uspješne vojničke karijere dostigao je do čina pukovnika US Army, sudjelujući u Korejskom i Vijetnamskom ratu.

Umro je **11. srpnja 1998.** godine u 76. godini života.

Tisuće odlikovanja dodijeljeno je Hrvatima koji su se istaknuli na svim bojištima širom svijeta i neka ovo bude spomen na njihovu žrtvu.

Mate Perković u Austriji 1943. godine

Poznate osobe

Među poznatim suradnicima hrvatskog novinstva djeluje **Tomislav Mesić**, izniman pisac i pjesnik. On je iz bosanske grane Mesića.

Brojni su naši sugrađani postigli zavidne profesionalne karijere. Koliko nam je poznato obitelj Movrić posjeduje u Americi zna-

Skupina američkih Movrića

čajnu imovinu i brojni su njezini članovi poznati gospodarstvenici, pravnici i kulturni djelatnici. Među njima je najpoznatiji **Mark Movrić**. On se kao dijete doselio početkom 20. stoljeća u Ameriku. Nakon završetka srednje škole odselio se u Milwaukee i zapošljava se u čeličani. Godine 1941. stupa u američku vojsku, u 28. pješačku diviziju. Zarobljavaju ga Nijemci i tijekom zarobljeničtva radi u tvornici. Pokušava dva puta bježati i na koncu to uspijeva. Nakon demobilizacije vraća se u Park Falls i zapošljava se kao šumski radnik. Nakon nekog vremena postaje kao glavni urednik novina "Park Falls Herald". Uglavnom, značajan dio radnog vijeka radi u raznim novinskim kućama. Preseljenjem u Ashland radi do 1955. kao tajnik trgovinske komore, kada se odlučio kandidirati za gradonačelnika. Uspijeva na izborima i na toj funkciji ostaje dvije godine. Poslije toga vraća se opet novinarstvu, gdje postiže zapažene rezultate. Karijeru nastavlja u New Richmondu, gdje osniva vlastitu izvještajnu agenciju. Godine 1980. odlazi u mirovinu.

Uspijeva u nekoliko navrata okupiti američke Movriće, osobito uoči Domovinskog rata kada organizira prikupljanje pomoći za "stari kraj".

Hrvatska bratska zajednica

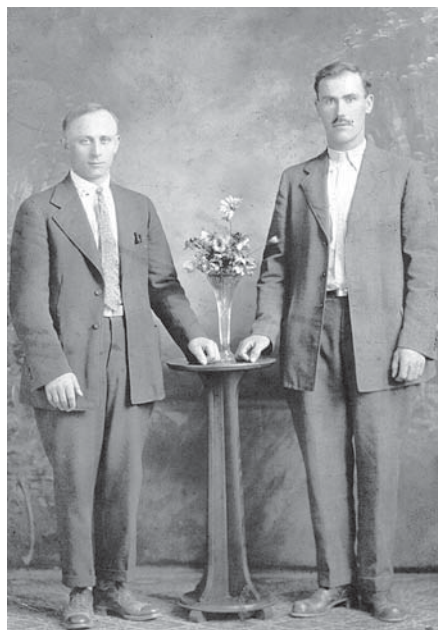
Ne spomenuti jednu organizaciju koja je ostavila dubok trag na naše iseljeništvo. Povijest američkih Hrvata može se poistovjetiti s poviješću Hrvatske bratske zajednice, koja je najbolji primjer duha i vitalnosti Hrvata prvog, drugog i trećeg naraštaja. Ta je organizacija do kraja **1957.** godine imala ukupno 108.897 članova, od toga 71.572 odraslih i 37.325 mladih članova. U to je vrijeme djelovalo 1.069 ogranaka i omladinskih gnijezda. Zajednica je značajno pomagala i siromašne članove. Od samog početka svog rada **1894.** godine do 1967. godine isplatila je više od 82 milijuna dolara potpore svojim članovima i užitim obiteljima preminulih članova. Brojni su ljudi osjetili ovu pomoć.

Američki Hrvati u Domovinskom ratu

Američki Hrvati početkom devedesetih godina prošlog stoljeća u većini slučajeva nisu zaboravili svoj stari kraj. Izdašno su pomagali financijskim sredstvima i materijalu tek stvorenu samostalnu Hrvatsku. Uspostavljena je suradnja sa rodbinom i vlašću, i pomagalo se koliko se moglo. Pojedinci su se uključili kao vojnici u Domovinski rat, ratujući širom Hrvatske.

*Skupina stajničkih radnika u
Pittsburghu oko 1910. godine*

Petar Vučetić - Zidarov u Kanadi

Literatura:

- Stjepan Pavičić** "Seobe i naselja u Lici, Gospić 1990.,
Stjepan Krpan, Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti, Zagreb 1995.,
Harvoje Salopek, "Stari rodovi Ogulinsko-modruške udoline", Zagreb, 1999.,
Mirela Slukan Altić, Povijesna kartografija, Zagreb 2003.,
Jure Prpić "Hrvati u Americi", Zagreb 1997,
Podaci Hrvatske matice iseljenika Zagreb,
The American Family Immigration History Center (AFIHC - Američki centar za povijest imigriranih obitelji),
Ellis Island Imigracijski muzej,
Hrvatski državni arhiv (HDA),
Sakralna baština u Senju.